

Fatma ERTEN - Eyüp ERTÜREN

**OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİNDE
VİYANA'YA GÖNDERİLEN
ÖĞRENCİLER
(1835-1893)**

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2025**

Aralık 2025

ISBN: 978-625-5697-78-3

Editör: Hasan Ali ÇAKMAK

<https://orcid.org/0000-0001-8846-0308>

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Ön Kapak Görseli

<https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/FOTOGRAF/91254---0011.jpg>

Copyright© Bu kitabın Türkiye’deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.’ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖN SÖZ	VII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM OSMANLI ÖĞRENCİLERİ AVRUPA'DA

Avrupa'ya Gönderilen İlk Osmanlı Öğrencileri	6
Viyana'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri	12
SONUÇ	25
KAYNAKÇA	27

İKİNCİ BÖLÜM BELGE GÖRÜNTÜLERİ, BELGELERİN ÖZETİ VE ÇEVİRİ YAZILAR

1- Viyana'da tahsil görmekte olan zâbitlerin bir aylık masrafının Mansure Hazinesi'nden karşılanması hakkında.....	33
2- Paris ve Viyana'da tahsilde bulunan zâbitanın masrafının Mansure Hazinesi'nden karşılanmasına dair tezkire.	35
3- Beç'te terzilik tahsilinde bulunan altı öğrencinin bir aylık masraflarının Mansure Hazinesi'nden ödenmesine dair tezkire.	37
4- Viyana'da tahsilde bulunan dört zâbitin bir aylık masraflarının Mansure Hazinesi'nden karşılanması hususunun Maliye Nazırı'na havalesi.	39
5- Viyana'da askeri eğitim gören Asakir-i Hassa-i Şahane öğrencileri ile yine Viyana'da terzilik eğitimi gören öğrenciler hakkında Viyana Sefiri Mehmed Rıfat Bey'den Babıaliye gönderilen tahrirat.	41

6- Viyana'ya tahsil için gönderilen dört zâbit hakkında Viyana Sefiri Mehmed Rıfat Efendi'nin tahrirâtı.....	44
7- Viyana'da tahsilde bulunan askerler ve bunları nezarete memur Hauslab hakkında Viyana Sefiri Rıfat Bey'den gelen şukka.....	46
8- Viyana'da terzilik öğrenen öğrencilerden bir kısmının değiştirilmesi hakkında Viyana Sefiri Rıfat Bey'den gelen şukka.....	49
9- Viyana'da tahsilde bulunan öğrencilerin muallimi Mösyö Hauslab'ın başka memuriyete tayin olunacağı ve Viyana'ya gönderilecek üç öğrenci hakkında tezkire.	51
10- Viyana'da tahsilde bulunan Yüzbaşı Abdi Ağa'nın terfii hakkında Viyana Sefiri Rıfat Bey ve Berlin Sefiri Kâmil Paşa'dan gelen tahrirat.	53
11- Viyana'da terzilik tahsil eden altı öğrencinin masrafının Mansure Hazinesi'nden ödenmesine dair tezkire.	56
12- Viyana'ya terzilik tahsili için gönderilen üç öğrenci hakkında Viyana Sefiri Rıfat Bey'den gelen şukka.	58
13- Viyana'da askerlik tahsil etmekte olan Yüzbaşı Abdi Ağa hakkında Seraskerlikle yapılan yazışmaya dair.....	60
14- Viyana'da tahsilde bulunan öğrencilerin hocası Binbaşı Hauslab hakkında Viyana Sefiri Rıfat Bey'den Hariciye Nezaretine gelen şukka.	62
15- Ferac şehrinde tahsilde bulunan Mısırlı talebeler ile ilgili Prens Metternich ve Prens Otenfles ile görüşmeye dair Viyana Sefiri Rıfat Bey'den gelen tahrirat.....	64
16- Viyana ve Prusya'ya gönderilen Mekteb-i Harbiye şakirdanına nişan verilmesine dair tezkire.	67
17- Asakir-i Hassa'dan terzilik tahsili için Viyana'da bulunan altı öğrencinin üç aylık masrafı hakkında tezkire.	69
18- Asakir-i Hassa'dan terzilik tahsili için Viyana'da bulunan altı öğrencinin üç aylık masrafı hakkında poliçenin takdim edilmesi hakkında.	71
19- Viyana'da terzilik eğitiminde bulunan öğrencilerden üçünün başarılı olamadığı için geri çağırılması ve yerlerine başkalarının gönderilmesi hakkında tezkire.	73
20- Viyana ve Berlin'e eğitim için gönderilen on öğrenci hakkında.	75
21- Viyana ve Berlin'e lisan tahsil etmek için gönderilen on Mekteb-i Harbiye öğrencisi hakkında Viyana Sefiri Rıfat Bey'den gelen tahrirat.	77
22- Tahsil için Viyana'ya gönderilen yeni öğrencilerin yerleştirildiğine dair Viyana Sefiri Rıfat Bey'den gelen takrir.....	79
23- Viyana'da tahsilde bulunan öğrencilerin 1837-1838 senelerine ait masrafları hakkında hazırlanmış cetvel (Mayor Hauslab imzası ve mührüyle).	81

24- Viyana ve Paris'te tahsilde bulunan öğrencilerin maaş ve masraflarına dair Viyana Sefiri Rıfat Bey'den Sadarete.	85
25- Viyana Sefiri Rıfat Bey'in gönderdiği tahsilde olan öğrencilerin zaruri masraflarını gösteren defter hakkında tezkire.	89
26- Tahsil-i fûnun için Viyana'da bulunan 16 zâbit ve 6 öğrencinin bir aylık masraflarına dair Mayor Hauslab'ın gönderdiği liste.	92
27- Madencilik tahsili için Berlin'den Viyana'ya geçen Edhem Efendi'nin masrafları hakkında.....	94
28- Madencilik tahsili için Berlin'den Viyana'ya geçen Edhem Efendi'nin masrafları hakkında.....	98
29- Viyana'da tahsilde bulunan Asakir-i Hassa'dan 16 öğrencinin masrafları hakkında Mayor Hauslab'tan gelen cetvel.	100
30- Viyana'da tahsilde bulunan Asakir-i Hassa'dan 16 öğrencinin bir aylık maaş ve masraflarının ödenmesine dair Mukataat Defterdarına.	103
31- Viyana'da tahsilde bulunan öğrencilerin bir aylık masrafları hakkında tezkire...105	
32- Viyana'da bulunan askeri öğrencilerin talim ve terbiyeleriyle ilgilenen Mayor Hauslab'ın Viyana Sefiri Rıfat Bey'e gönderdiği takrir.	107
33- Viyana'ya tıp tahsili için gönderilen öğrencilerin Metternich tarafından kabul edildiğine dair Viyana Sefiri Rıfat Bey'in gönderdiği takrir.	109
34- Viyana'da bulunan öğrencilerin eğitimi için hazırlanan Mektep Kanunnamesi hakkında tezkire.....	111
35- Viyana'da tahsilde bulunan 16 harbiye öğrencisinin bir aylık masrafına dair Hauslab'dan gelen pusula.	113
36- Viyana'da tahsilde bulunan 16 harbiye öğrencisinin bir aylık masrafına dair Mayor Hauslab'dan gelen poliçe.....	116
37- Asakir-i Şahane zabitlerinden tahsil için Viyana'da bulunan öğrencilerin masraflarının ödenmesine dair tezkire.	118
38- Viyana'da tahsilde bulunan beş öğrencinin terfii ve nişanları hakkında tezkire..120	
39- Viyana'da tahsilde bulunan beş öğrenciye nişan verilmesine dair tezkire.....	122
40- Viyana'da askeri eğitim görüp Dersaadete dönen 5 zâbite verilen rütbeler hakkında.....	124
41- Viyana'da tahsilde bulunan zabitlerin maaş ve masraflarıyla ilgili Mayor Hauslab'dan gelen pusula.	126
42- Viyana'da tahsilde bulunan zabitlerin maaş ve masrafları hakkında Mayor Hauslab'dan gelen pusula.	128

43-Viyana’da tahsilde bulunan zabıtların maaş ve masrafları hakkında Mayor Hauslab’dan gelen pusula.	130
44-Tahsil için Viyana’da bulunan öğrencilerin hocalarına nişan verilmesi hakkında Hauslab’dan gelen talebe cevap verilmesi hakkında tezkire.	132
45-Viyana’da tahsilde bulunan zabıtların masraflarının hazineeden ödenmesi.	134
46-Viyana’da eğitimini tamamlayan on öğrencinin dönüş masraflarının Maliye Hazinesi’nden ödenmesi.	136
47-Viyana’da eğitimini tamamlayan on öğrencinin dönüş masraflarını gösterir pusula.	138
48-Viyana ve Londra’da tahsil gören öğrencilerin tayinleri hakkında Asâkir-i Nizâmiye-i Şâhâne kumandanından gelen takrir.	140
49-Tahsil için Mekteb-i Harbiye öğrencilerinden altı tanesinin Viyana’ya gönderilmesi hakkında.	142
50-Aşçılık tahsili için Viyana’ya gönderilen Hüseyin’in 16 aylık maaşını aldığına dair gönderdiği sened.	144
51-Aşçılık tahsili için Viyana’ya gönderilmiş olan Hüseyin’in 16 aylık maaşının ödenmesi hususunda.	146
52-Mühendishane-i Berri ve Mekteb-i Harbiye’den tahsil için Viyana’ya gönderilecek olan öğrencilerin harcırah ve masrafları hakkında.	148
53-Viyana’ya gönderilmiş olan öğrencilerin maaş ve masraflarının Mösyö Alleon tarafından ödenmesi hakkında.	151
54-Viyana’da tahsilde bulunan öğrencilere nazır tayin edilen Mayor Kerihober’e yazılan teşekkür mektubu.	153
55-Mekteb-i Tıbbiye’den Viyana’ya gönderilecek dört öğrencinin maaş ve harcırahlarına dair Başhekim tarafından yazılan takrir.	155
56-Viyana’ya gönderilecek öğrencilerin maaş ve harcırahları hakkında Başhekimin takririne dair tezkire.	157
57-Mekteb-i Harbiye’den ve Mühendishane-i Berriye’den tahsil için Viyana’ya gönderilen öğrencilerin imtihan evrakı ve hocaları Mösyö Grigor’un taltif edilmesi hakkında tezkire.	159
58-Viyana’da bulunan dört tıp öğrencisinin masraf ve harçlıklarına dair.	162
59-Viyana’da bulunan tıp öğrencilerinin Prens Metternich ile görüşmeleri ve masrafları hakkında Viyana Sefiri Mehmed Şekib’in takriri.	164
60-Viyana’da bulunan tıp öğrencilerinin eğitimlerini tamamladıkları, dönüş harcırahları ve hocalarına hediye verilmesi hususlarına dair Başhekimin takriri.	166

61- Viyana’da bulunan tıp öğrencilerinin geri dönmeleri nedeniyle hocalarının taltif edilmesi ve öğrencilerin dönüş harcırahları hakkında tezkire.	168
62- Viyana’da imtihanları tamamlanan Mekteb-i Tıbbiye öğrencilerinin geri dönüş ve imtihan masraflarının ödenmesi hakkında Viyana Sefiri Mehmed Şekib’den gelen takrir.	170
63- Viyana’da Mekteb-i Tıbbiye talebelerinin harcırah ve imtihan masrafları hakkında Viyana Sefareti’nden gelen takrire cevap.	172
64- Viyana’da tahsilde bulunan dört tıp öğrencisinin dönüş masraflarının Baron Sina’dan alınması hakkında tezkire.	174
65- Viyana’ya gönderilmiş olan Mekteb-i Tıbbiye öğrencilerinin dönüş harcırahlarına dair.	176
66- Tahsil için Viyana’da bulunan Mekteb-i Harbiye talebelerinin sınav evrakı hakkında.	179
67- Tahsil için Viyana’da bulunan Mekteb-i Harbiye talebelerinin sınav evrakı hakkında tezkire.	181
68- Viyana’daki öğrencilerin maaş ve masraflarının ödenmesine dair Maliye Nazırı’na yazılan tezkire.	183
69- Viyana’da tahsilini tamamlayan öğrencilere dair Prens Metternich’in bir mektubunun tercümesi.	185
70- Viyana’da fen tahsil eden öğrencilerin hocası Mösyö Kerihober’e nişan verilmesine dair sadaret tezkiresi.	187
71- Viyana’da tahsilde bulunan öğrencilerin hocası Mösyö Kerihober’e nişan ve diğer hocalara hediye verilmesi hakkında irade.	189
72- Viyana’da tahsilde bulunan öğrencilerin hocalarına hediye verilmesi hakkında irade.	191
73- Viyana’ya gönderilen öğrencilerin karşılanması hakkında Viyana Sefiri Arif Bey’in tezkiresi.	193
74- Viyana’da tahsilde bulunan öğrencilerin maaş ve rütbelerine dair Serasker Rüştü Paşa’nın tezkiresi.	195
75- Viyana’da tahsilde bulunan öğrencilerin maaş ve rütbelerine dair irade-i seniyye.	197
76- Avusturya Hariciye Nazırı tarafından Viyana’ya gönderilen öğrencilerin Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki sorunlar nedeniyle kabul edilemeyeceğine dair Babiali’ye gönderilen mektubun tercümesi.	199
77- Eğitim amaçlı Viyana’ya gönderilen öğrencilerin Avusturya hükûmetinin tavrı nedeniyle Paris’e nakledilmesi hakkında tezkire.	201

78- Avrupa'ya gönderilen tıp, eczacılık ve veterinerlik fakültesi öğrencileri hakkında Hariciye Nezareti'nden Maliye Nezareti'ne yazılan tezkire.	203
79- Viyana Musiki Mektebi'nde piyano eğitimi gören Dolet Efendi hakkında Viyana Sefareti'nden gelen tahriratın tercümesi.	205
80- Tahsil için Paris'e gönderilen öğrenciler hakkında Mabeyn Başkatibi Süreyya tarafından yazılan tezkire.	207
ALFABETİK FİHRİST	208

ÖN SÖZ

Tarihsel süreçte devletlerin belli başlı kırılma noktaları vardır. Osmanlı Devleti'ndeki tarihsel dönüm noktalarından biri Sultan IV. Mehmed döneminde yaşanan 1683 Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasıdır. Zira bu yenilgi sonrası Osmanlı devlet adamları devletteki bozulmanın farkına varmaya başlamıştır. Bunu Karlofça ve Pasarofça antlaşmaları ile yaşanan toprak kayıpları ve bu antlaşmalara zemin hazırlayan askeri yenilgiler takip etmiştir. Devletin yaşadığı bu mağlubiyetler devlet kurumlarının yeniden elden geçirilmesini ve özellikle ordunun modern şartlar dikkate alınarak düzenlenmesini gerekli kılmıştır. Öncelikle orduda başlayan modernleşme çabaları yeni askeri okulların açılmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla askeri okullarda verilen eğitim, ordunun modernizasyonunu sağlamak için bir araç olarak kullanılmıştır. Avrupa'ya öğrenci gönderme düşüncesi ise bu tarz okullarda Batı'daki gelişmelerden haberdar, Avrupa standartlarında öğrenci yetiştirecek eğitimcilere duyulan ihtiyaçtan doğmuştur.

1830'lu yıllardan itibaren, modern bilgi ve tekniğin ülkeye aktarılmasını sağlamak amacıyla yurt dışına öğrenci gönderme olgusu bir devlet politikası olarak uygulamaya konulmuştur. Dolayısıyla Batılılaşma ve modernleşme çabalarında Osmanlı Devleti'nin en önemli icraatından biri ilk etapta askeri amaçla da olsa yurt dışına öğrenci gönderilmesi olmuştur. İlk öğrenciler, başta Fransa olmak üzere Avusturya, Prusya ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerine gönderilmiştir. Konu ile ilgili yapılan akademik çalışmaların daha çok Fransa'ya gönderilen öğrenciler üzerine yoğunlaşması ancak Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde Viyana'ya gönderilen öğrenciler hakkında da oldukça değerli belgelerin var olması bizi bu çalışmaya teşvik eden ana unsur olmuştur.

Çalışma, giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde Osmanlı Devleti'nde Avrupa'ya öğrenci gönderme olgusu tahlil edilmiş, öğrencilerin Viyana'ya gönderilme nedenleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde, Avrupa'ya gönderilen ilk öğrencilere değinilmiş, sonrasında arşiv vesikaları çerçevesinde ve kronolojik bir bütünlük içerisinde Viyana'ya gönderilen öğrenciler ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Viyana'ya gönderilen öğrencilere ait belgelerin görüntüsü, özeti ve çeviri yazılar yer almıştır.

“Osmanlı Arşivi Belgelerinde Viyana’ya Gönderilen Öğrenciler” adıyla hazırlanan bu çalışmada Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi fonlarında yapılan taramalar sonucunda seçilmiş, 1835-1893 tarihleri arasına ait 80 adet belge kullanılmıştır. Vesikalar kronolojik sıra içerisinde özet, çevirim-yazı ve görüntüleriyle birlikte sunulmuştur. Çevirilere yer yer noktalama işareti konulmuştur. Çalışmada ayrıca görüntüleri verilen vesikaların dışında arşiv belgeleri ve kaynak eserler de kullanılmış olup bunların referansları da gösterilmiştir. 1835-1893 yılları arasında Viyana’ya gönderilen öğrencilere dair zengin koleksiyon arasından seçilen belgelerden; öncelikle öğrencilerin seçimi, hangi alanlarda eğitim gördükleri, kendilerine kimlerin nezaret ettiği, harcırahları, aylık masrafları ve bu masrafların nasıl karşılandığı hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Ayrıca öğrencilerin başarı ya da başarısızlıkları, eğitimleri sırasında karşılaştıkları zorluklar, Avusturya hükûmetinin Osmanlı öğrencilerine bakışı ve yıllara göre değişen öğrenci sayıları da belgelerde yer almaktadır. Eğitimlerini tamamlayan öğrencilerin ülkeye döndüklerinde taltifleri ve hangi kurumlarda istihdam edildiklerine dair bilgilere de bu belgelerden ulaşılabilmektedir. Bir belge kitabı niteliğindeki bu çalışma ile Viyana’ya gönderilen öğrencilere dair arşiv vesikaların gün yüzüne çıkarılması, alandaki boşluğun doldurulması, yeni araştırmaların teşvik edilmesi ve araştırmacılara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı Geçen Eser
B.	: Receb
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	: Cemâziyelâhir
C.	: Cilt
Ca.	: Cemâziyelevvel
Çev.	: Çeviren
Haz	: Hazırlayan
L.	: Şevval
M.	: Muharrem
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N.	: Ramazan
nr.	: Numara
OTAM	: Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi
R.	: Rebiülahir
Ra.	: Rebiülevvel
S	: Safer
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Ş.	: Şaban
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TV	: Takvîm-i Vekâyi
vb	: Ve benzeri
Yay	: Yayınlayan
Yay. Haz	: Yayına Hazırlayan
Z.	: Zilhicce
Za.	: Zilkade